

Цитування:

Биркович Т. І. Особливості управління бібліотекою як соціальним інститутом: соціокультурні аспекти. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2. С. 10–18.

Byrkovych T. (2025). Features of Library Management as a Social Institution: Socio-Cultural Aspect. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 10–18 [in Ukrainian].

Биркович Тетяна Іванівна,
доктор наук з державного управління,
кандидат юридичних наук, професор,
професор кафедри філософії і педагогіки
Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-3276-2029>
byrkovychtetiana@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕКОЮ ЯК СОЦІАЛЬНИМ ІНСТИТУТОМ: СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ

Мета статті – розглянути бібліотеку як соціальний інститут у державно-управлінському аспекті, яка відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері культури, освіти та інформації. **Методологія дослідження** передбачає застосування міждисциплінарних наукових методів, а саме: аналізу – для дослідження поняття бібліотеки як соціального інституту; синтезу – для відображення бібліотеки як цілісної установи в системі управління; діалектичного методу – для з'ясування сутності функцій бібліотеки; індукції – для формування висновків; дедукції – для формування напрямів державно-управлінського рішення щодо розвитку та підтримки бібліотечної діяльності в системі державного управління України; системного й управлінського аналізу – для зазначення того, що бібліотека й бібліотечна діяльність є невід'ємним складником системи державного управління. **Наукова новизна** роботи полягає в осмисленні ролі та місця бібліотеки в системі державного управління сферою культури. **Висновки.** Сьогодні система управління бібліотеками в Україні має безперервний циклічний процес, що відіграє важливу роль у формуванні та управлінні сферою культури. Доведено, що державне управління бібліотеками здійснюється з використанням сучасних соціальних, культурних, інформаційних, освітніх, правових, управлінських чинників та бізнес-інструментів, має збалансовану систему індикаторів державного управління бібліотечною сферою з урахуванням особливостей її діяльності. Підкреслено, що бібліотека як соціальний інститут у сучасному державотворенні успішно реалізовує програми, котрі сприяють розвитку та зміцненню українського суспільства, збереженню культури, забезпеченню доступу до інформації, покращенню якості освіти та є осередком збереження культурної пам'яті України. Меморіальна, культурна, освітня функція бібліотеки може і не змінюватись, але в конкретних проявах бути зовсім іншою, оскільки часто змінюються не самі функції, а їх наповнення. Упровадження електронної системи управління бібліотеками та створення Платформи Єдиного електронного ресурсу бібліотечних ресурсів дозволить людям швидше знаходити книги, журнали, публікації, рукописні матеріали та інші ресурси, оскільки вони будуть об'єднані в єдину пошукову систему. Все це покращить доступ до інформації, особливо для тих, хто живе далеко від бібліотек або має обмежені можливості для відвідування. Електронні системи управління дозволять фіксувати звернення користувачів та історію запитів, аналізувати звернення за періодами, відділами та видами послуг, що дозволить покращити якість бібліотечного сервісу та врахувати потреби громадян конкретної бібліотеки й бібліотечної справи взагалі. Все це потребує підтримки на державному і регіональному рівнях.

Ключові слова: бібліотека, функції бібліотеки, бібліотечна діяльність, державотворення, державне управління, електронні системи управління бібліотекою, бібліотечна платформа, єдиний електронний ресурс бібліотечних ресурсів.

Byrkovych Tetyana, Doctor of Public Administration, Candidate of Law, Professor, Professor at the Department of Philosophy and Pedagogy, Kyiv National University of Culture and Arts

Features of Library Management as a Social Institution: Socio-Cultural Aspect

The purpose of the article is to consider the library as a social institution in the state and administrative aspect, which plays a key role in supporting and implementing state policy in the field of culture, education, and information. **The research methodology** involves the use of interdisciplinary scientific methods, namely: analysis – to study the concept of a library as a social institution; synthesis – to reflect the library as an integral institution in the management system; dialectical method – to clarify the essence of the library's functions; induction – to form conclusions; deduction – to form directions of a state management decision regarding the development and support of library activities in the

public administration system of Ukraine; systemic and management analysis – to indicate that the library and library activities are an integral part of the public administration system. **The scientific novelty** of the work lies in understanding the role and place of the library in the system of state management of the sphere of culture. **Conclusions.** Today, the library management system in Ukraine has a continuous cyclical process that plays an important role in the formation and management of the cultural sphere. It is proven that state management of libraries is carried out using modern social, cultural, informational, educational, legal, managerial factors and business tools, has a balanced system of indicators of state management of the library sphere, taking into account the peculiarities of its activities. It is emphasised that the library, as a social institution in modern state-building, successfully implements programs that contribute to the development and strengthening of Ukrainian society, the preservation of culture, ensuring access to information, improving the quality of education, and is a centre for preserving the cultural memory of Ukraine. The memorial, cultural, and educational function of the library may not change, but in specific manifestations it may be completely different, since it is often not the functions themselves that change, but their content. The implementation of an electronic library management system and the creation of a Single Electronic Resource Platform for Library Resources will allow people to find books, magazines, publications, manuscripts and other resources faster, as they will be combined into a single search system. All this will improve access to information, especially for those who live far from libraries or have limited opportunities to visit. Electronic management systems will allow you to record user requests and the history of requests, analyse requests by periods, departments and types of services, which will improve the quality of library service and take into account the needs of citizens of a particular library and librarianship in general. All this requires support at the state and regional levels.

Keywords: library, library functions, library activities, state building, public administration, electronic library management systems, library platform, single electronic resource of library resources.

Актуальність теми дослідження. Бібліотеки України є складовою частиною інформаційної системи держави, органічно входять у всі галузі та етапи життя людини і, як інституту суспільства, близька «націоналізуюча місія» та їхня особлива роль у збереженні культурної спадщини, особливо в умовах війни.

Міністерство культури та стратегічних комунікацій України є центральним органом виконавчої влади в управлінні бібліотечною справою. Міністерство розробляє та реалізує державні програми в межах своєї компетенції та програми розвитку бібліотечної справи; організує підготовку та перепідготовку бібліотечних кадрів, підвищення їх кваліфікації; здійснює контроль за діяльністю бібліотек, що є у державній і комунальній власності, збереженням ними бібліотечного фонду України; сприяє науковим дослідженням, методичному забезпеченню бібліотечної справи; заохочує працівників бібліотечних закладів тощо [6]. Все це загалом підтверджує соціальну роль, соціальні функції та соціальну місію бібліотек.

Досліджуючи бібліотеку як соціальний інститут зазначаємо, що бібліотека це місце для зберігання документів, книг, рукописів, журналів, газет, брошур, плакатів, карт, нот, листівок та інших матеріальних та духовних предметів, які зберігаються століттями. Вона стає своєрідним дзеркалом життя суспільства, його історичною пам'яттю. Основною місією бібліотек є – захист та збереження культурних особливостей українців та етнічних меншин, які вийшли на перший план та стали основним

моментом національного самовираження та збереження державності [1, 44–45].

Тому актуальність теми є очевидною, оскільки особливо важливою для управління державою та покращення її культурної політики у воєнний період, є створення ефективної системи задоволення інформаційних, освітніх, культурних правових та інших потреб громадян, громадських структур та органів державної влади всіх рівнів. Саме бібліотека як соціальний інститут сьогодні успішно виконує цей взаємозв'язок, забезпечуючи рівний доступ до бібліотечного ресурсу, незалежно від соціального статусу, віку або регіону проживання людини, сприяючи розвитку засобів поширення управлінської та правової інформації, що є важливим у забезпеченні ефективного функціонування системи інформування бібліотечних користувачів, які є частиною інформаційної системи держави.

Аналіз досліджень і публікацій. Зазначене питання є досить широким, оскільки бібліотека як соціальний інститут виступає сукупністю соціальних функцій, які визначаються потребами людей і діє в їх інтересах. Бібліотеку як соціальний інститут варто досліджувати на основі теоретичного та практичного аналізу.

Аналіз публікацій за останні роки засвідчив, що сучасні підходи, щодо розвитку ефективних систем управління бібліотечною сферою репрезентують у своїх роботах вчені з різних галузей знань як: бібліотекознавство, культурології, державного управління, педагогіки, філософії, економіки, права. Проаналізовано праці таких науковців:

Т. Биркович, О. Бруй, І. Вільчинська, О. Великосельська, Л. Кравець, Н. Кунанець, В. Курило, Л. Лук'яненко, П. Макаренко, О. Матвійчук, Ю. Палеха, Т. Побережна, Л. Прокопович, А. Ржеуський, Ж. Самохіна, М. Степченко, В. Шевченко, А. Химинець та ін. З урахуванням трансформаційних процесів, пов'язаних з дигіталізацією усіх сфер життя людини, майже відсутні дослідження про необхідність змін системи управління бібліотечною справою на державному та регіональному рівнях.

Мета статті – розглянути бібліотеку як соціальний інститут у державно-управлінському аспекті, яка відіграє ключову роль у формуванні та реалізації державної політики у сфері культури, освіти та інформації.

Виклад основного матеріалу. Бібліотека – один із важливих продуктів розвитку людської цивілізації. Бібліотеки, будучи складовою сфери культури, мають стратегічне значення для ефективного державного управління даною сферою. Сфера культурна є основою держави, що визначається різноманітністю соціальних інститутів, їх розвинутістю та здатністю системно, надійно, стійко та професійно задовольняти різноманітні потреби окремих осіб та соціальних спільнот. Сьогодні бібліотеки як соціальні інститути часто виступають платформами для створення та розвитку сучасних цифрових ініціатив молодіжних центрів, забезпечуючи їх необхідною інфраструктурою, надаючи доступ до техніки та ресурсів, сприяють розвитку цифрової грамотності як молоді, так і літніх людей.

Сучасне управління бібліотеками потребує трансформацій на державному та регіональному рівнях, зміни в локальному управлінні, організації, функціонуванні та послугах бібліотек, що викликано різними факторами, такими як: розвиток технологій, зміна потреб користувачів, економічні, соціальні, політичні чинники. Зокрема, досліджуючи стратегію розвитку як основу управління бібліотеками, О. Бруй підкреслює про важливість стратегічного управління бібліотекою, яке направлено на успішність її в довготерміновій перспективі. Для успішності впровадження стратегії важливо залучати до її розроблення широке коло працівників і постійно проводити стратегічну комунікацію з колективом бібліотеки [4, 39].

Відомо, що соціальна функція держави полягає в належній інформаційній культурі суспільства.

Інформаційна культура, яка є складовою загальної культури суспільства, посідає особливе місце у інформаційному просторі держави, виступає чинником розвитку суспільних відносин, а формування інформаційної культури населення потребує від держави виваженої інформаційної політики, ефективної системної роботи кібервійськ, достатність всебічних повноважень у роботі контррозвідального захисту та інших дій, які забезпечать державні та приватні інтереси у сфері інформаційної безпеки у воєнний період [3]. До складників інформаційної культури бібліотеки можна віднести культуру пошуку та опрацювання інформації, техніко-технологічну культуру та культуру управління інформаційною установою [11].

В умовах війни соціальні (меморіальна, культурна, освітня, інформаційна) функції бібліотек визначаються самою сутністю бібліотек та її соціальною роллю відповідно до певного періоду розвитку та потреб суспільства. Соціальні функції бібліотек трансформуються відповідно до потреб українського суспільства. Інколи деякі з них стають першочерговими, відповідно інші – стають не актуальним чи відходять на другий план. Важливість та значення тієї чи іншої бібліотечної функції змінюється в залежності від зовнішніх чинників, відповідно до цих чинників і змінюються форми їх прояву та реалізації.

Відповідно функції сучасних бібліотек повинні бути набагато ширші, ніж просто зберігання та надання доступу до інформації. Кілька ключових аспектів, які ілюструють значення бібліотек як соціальних інститутів:

1. Освітній аспект: сприяють поширенню знань, підтримують навчальний процес та надають ресурси для самоосвіти; забезпечують доступ до книг, наукових праць, електронних ресурсів та інших джерел інформації.

2. Культурний розвиток: зберігають культурну спадщину націй; популяризують літературні традиції та підтримують творчі ініціативи через організацію культурних заходів та виставок.

3. Інклюзія або інформаційна рівність: забезпечують доступ до інформації для всіх верств населення, зокрема для людей з обмеженими можливостями, людей похилого віку та економічно незахищених груп.

4. Соціальна інтеграція: як громадські простори, бібліотеки сприяють комунікації, взаємодії та згуртованості суспільства.

Бібліотеки часто стають місцем для діалогу та вирішення суспільно важливих питань.

5. Підтримка громадських ініціатив: бібліотеки часто співпрацюють з громадськими організаціями та підтримують соціальні проєкти, спрямовані на покращення життя громади.

Отже, сучасні бібліотеки як соціальні утворення, здатні системно задовольняти різноманітні потреби окремих осіб та соціальних спільнот. Є не лише центрами надання інформації, а й важливими елементами суспільної інфраструктури, спрямованими на інтеграцію, розвиток та підтримку суспільства, де велика увага, в умовах війни, повинна приділятися забезпеченню належній інформаційній безпеці. Про що також наголошує у своїй науковій статті А. Ржеуський: «інформаційна безпека є важливою складовою діяльності бібліотек» [14, 10].

Тому, забезпечення безпеки інформації в бібліотеці має бути системним процесом, який вимагає постійного моніторингу, оцінки та впровадження нових технологій та методів захисту. Гарантування безпеки інформації в бібліотеці є ключовим для забезпечення довіри користувачів до бібліотеки як надійного джерела інформації.

О. Великосельська, досліджуючи наукову бібліотеку в інформаційному суспільстві зазначає що: «соціальна місія бібліотеки має два аспекти: збереження накопиченої людством культурної спадщини та передача її шляхом формування та задоволення суспільних потреб в інформації та знаннях» [5]. В цьому ж дослідженні авторка підкреслює що: «в деякій мірі наукові бібліотеки можуть впливати на свою роль в інформаційному суспільстві. Для цього їм потрібно: завжди бути готовими до постійних змін; передбачати інформаційні потреби користувачів; шукати будь-який зручний випадок для впровадження інновацій; притримуватися розробки відкритих систем; створювати інфраструктуру мультимедіа та високошвидкісних мереж; перевіряти готовність персоналу до роботи з інформаційними технологіями; співпрацювати з іншими бібліотеками і організаціями; думати в національному масштабі, як глобальному, так і локальному; надавати віддалений доступ до бібліотечних послуг; конвертувати всю унікальну інформацію в машиночитану форму для електронного опублікування» [5].

В. Шевченко досліджуючи бібліотеки у час формування громадянського суспільства

зазначає: «існує певний ланцюг, а саме: інформація – комунікація – держава. Бібліотека посідає певне місце в цьому ланцюгу і її діяльність сприяє гармонізації більшості видів та форм поширення інформації та знань. Користувачі бібліотеки прямо або опосередковано є учасниками еволюційного розвитку громадянського суспільства» [17, 109].

Розроблення і впровадження електронних систем управління, дозволить фіксувати звернення користувачів та історію запитів, аналізувати звернення за періодами, відділами та видами послуг тощо, що дозволить покращити якість бібліотечного сервісу, врахувати потреби користувачів конкретної бібліотеки та бібліотечної галузі загалом.

Розвиваючись, трансформуючись і адаптуючись, бібліотека залишається культурно-цивілізаційним феноменом з функціями суспільного інституту, володіючи універсальною компетенцією, яка включає всі досягнення культури та цивілізації. Бібліотека як результат діяльності людини і як місце збереження інформації про результати її діяльності, безперечно є культурним соціальним інститутом і виконує в суспільстві освітньо-виховну місію [10]. Розвиток бібліотечної справи базується на сучасних знаннях про управління інформаційними ресурсами, організацію бібліотек, їх роль у суспільстві, і вивчення практик інших країн.

Бібліотеки як соціальні інститути сприяють розвитку та збереженню української культури, освіти, інклюзивної рівності у доступі до інформації та бібліотечних ресурсів, та мають ряд особливостей, які можна умовно поділити за специфічними ознаками, такими як: *накопичення*: бібліотечні фонди постійно збільшуються; *довговічність*: бібліотечні фонди є нематеріальною культурною спадщиною, інструментом збереження української нації; *можливість безперервного використання*: бібліотечні фонди (інформаційні ресурси бібліотек) можуть використовуватися без обмеження; *чутливість до / соціальність*: бібліотечні фонди можуть бути як суспільним так і особистим благом.

Досліджуючи електронні бібліотечно-інформаційні ресурси НБУВ з питань державотворення в Україні, М. Степченко зазначає що у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського створені та активно наповнюються спеціалізовані тематичні бази даних із питань держави і права в Україні

(бібліографічні, реферативні, повнотекстові та мультимедійні), які разом становлять комплекс джерел із розвитку державотворення в незалежній Україні та презентують історичну ретроспекцію державотворчих процесів [16, 27].

Принципи діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану описує у своєму дослідженні Т. Побережна як: «людиноцентричність сьогодні є базовим принципом організації діяльності українського бібліотечного соціального інституту, зорієнтованого на безпеку і здоров'я всіх категорій користувачів, який продовжує успішно прогресувати як форпост національної культури, як дієвий освітній заклад, що продуктивно сприяє всебічному саморозвитку і самоосвіті громадян та ефективно функціонувати як інформаційний центр у надскладний час» [12, 61]. Інформаційно-комунікативну діяльність бібліотек України в умовах війни досліджують у своїй праці І. Вільчинська і Т. Биркович. Авторки підкреслюють що бібліотека: «відіграє ключову роль у донесенні до населення таких пріоритетів: європейських цінностей, важливості захисту незалежності та територіальної цілісності держави, особистої відповідальності громадянина перед своєю державою, зміцнення армії, системної та прозорої роботи органів державної, місцевої влади та територіальних громад, що гарантує стабільність і мир та є чинником стійкості тилу» [2, 46]. Л. Кравець, репрезентуючи еволюцію соціальної функції бібліотек України в умовах російсько-української війни, констатує, що «в час російсько-української війни найзначніших трансформацій зазнала і посіла лідуючі позиції власне соціальна функція бібліотек саме через врахування загальнолюдських та національних пріоритетів в умовах нагальної необхідності захисту Української Держави і зміцненні національної ідентичності, збереження духовного та фізичного стану громадян через утворення соціалізуючого середовища. [7, 196].

Відтак А. Химинець та Л. Прокопович, вивчаючи діяльність Наукової бібліотека Мукачівського державного університету в період війни, підкреслюють: «бібліотека систематично аналізує свою роботу і зосереджує всі сили на те, щоб всі процеси, які відбуваються в бібліотечному середовищі, були адаптовані до інтересів читацької аудиторії та вимог воєнного часу» [18, 99].

Тобто, бібліотеки як соціальні інститути під час війни відіграють ключову роль у підтримці суспільства. Вони є

інформаційними, освітніми, культурними осередками, відображають культуру українського народу, її потреби, усвідомлюють себе частиною українського суспільства та стоять на захисті культурної спадщини.

Головне – бібліотеки в умовах війни та непередбачуваних катастроф є однією із гарантій відродження суспільства та державності.

У період воєнного стану дотримання Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні, затверджених цією постановою [13], на територіях, на яких ведуться бойові дії, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Міністерством розвитку громад та територій, для яких не визначена дата завершення бойових дій (дата припинення можливості бойових дій), здійснюється з урахуванням безпекової ситуації та спроможності забезпечення ефективного функціонування публічних бібліотек відповідними органами місцевого самоврядування або військовими адміністраціями» [13].

У період воєнного стану з населених пунктів, які належать до територій, на яких ведуться бойові дії, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Мінрозвитку, для яких не визначена дата завершення бойових дій (дата припинення можливості бойових дій), публічні бібліотеки можуть бути переміщені на безпечну територію за рішенням відповідних органів місцевого самоврядування або військових адміністрацій [13].

Відповідно, бібліотека є важливим осередком культури, що надає користувачам не лише інформаційні послуги, але й сприяє розвитку інтелектуального та творчого потенціалу особистості, організації спілкування, відпочинку та розваг. Забезпечує збереження та донесення до соціуму інтелектуального, культурного, освітнього та іншого надбання людства, що й формує новий імідж бібліотеки у суспільстві, що підкреслює важливість соціальної інформаційно-комунікативної функції бібліотек.

Так, інформаційно-комунікативну функцію бібліотек описують у своїх дослідженнях Л. Лук'яненко [8], П. Макаренко [9], Ж. Самохіна [15].

Бібліотеки, які активно впроваджують інформаційно-комунікаційні технології в усі процеси діяльності, намагаються значно розширювати представлені колекції документів на електронних носіях, створюють власні електронні ресурси і навіть електронні бібліотеки. Та насамперед, роль бібліотеки в інформаційному суспільстві визначатиметься її можливостями кумуляції, опрацювання й поширення масивів електронних даних, зокрема електронних журналів для інформаційного забезпечення потреб користувачів, а також впровадженням нових засобів зберігання і накопичення інформації [8].

Безперечно, підвищується роль бібліотек в комунікаційній інфраструктурі інтелектуальної власності й в напрямі інформаційно-бібліотечного забезпечення діяльності в цій сфері. До інформаційного забезпечення суб'єктів інтелектуальної власності слід віднести усі види комунікаційних зв'язків. Бібліотека як особливий канал комунікації сприяє соціалізації правових знань у мережевому просторі, встановленню тісних взаємозв'язків між усіма складниками сфери інтелектуальної власності; створює умови відповідного подання юридичної інформації на результатів дослідження інтелектуальної власності [9].

Тобто бібліотека є центром для обміну знаннями та досвідом, сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок у користувачів, є частиною культурного середовища що є важливим у соціальному розвитку, сприяючи освіті та культурному обміну.

Сьогодні трендом є задоволення потреб користувачів, які не мають можливості відвідувати бібліотеки особисто, пріоритетом стає розвиток електронних інформаційних ресурсів бібліотек та віддалених послуг [15].

Тому інформативно-комунікативні функції бібліотек охоплюють зміни, що відбуваються в житті людей, громад та суспільства, сприяють рівності, інклюзивності та соціальній інтеграції, підтримують демократичні процеси через доступ до інформації, стимулюють інновації та економічне зростання, а також підтримують культурне різноманіття та збереження історичної спадщини. Однак, це аж ніяк не означає, що вони пов'язані лише з минулим, вони також є основою для інновацій та культурного розвитку, використовуючи усі сучасні інформаційно-комунікативні ресурси та залучення різних верств населення.

Для цього варто на державному рівні розробити механізм управління бібліотечною справою. А саме, доцільно розглянути створення платформи *Єдиного електронного ресурсу бібліотечних ресурсів*. Цей ресурс є актуальним і необхідним. Він дозволить створити систему «міжбібліотечний абонемент» як сучасну форму бібліотечного обслуговування (бібліотечну послугу), що буде базуватися на взаємному використанні бібліотечних фондів та довідково-пошукового апарату різних бібліотек. Це дозволить користувачам отримувати доступ до матеріалів, яких немає у конкретній бібліотеці, якою вони користуються, а бібліотекам розширити свої послуги із внутрішніх до зовнішніх.

Для цього Міністерству культури та стратегічних комунікацій України яке є центральним органом виконавчої влади в управлінні бібліотечною справою необхідно: виділити фінансування для розробки та впровадження платформи *Єдиного електронного ресурсу бібліотечних ресурсів*; внести зміни в чинне законодавство.

Бібліотека як соціальний інститут є складним механізмом формальних і неформальних правил, принципів, норм і настанов, які регулюють відносини у бібліотечній справі. Бібліотечна справа в Україні регулюється відповідно до Конституції України. Виділяють наступні закони котрі регулюють бібліотечну справу в країні:

1. «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27.01.1995 № 32/95-ВР;

2. «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V;

3. «Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 № 74/98-ВР;

4. «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 № 4196-IX;

5. «Про електронні комунікації» від 16.12.2020 № 1089-IX;

6. «Про електронний документ та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV;

7. «Про інформацію» від 02.10.1992 № 2657-XII;

8. «Про авторське право і суміжні права» від 01.12.2022 № 2811-IX;

9. «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 05.07.1994 № 80/94-ВР та ін.

Підзаконні акти України, що регулюють бібліотечну діяльність:

- Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31.07.2000 № 928/2000;

- Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Реформи галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України»» від 31.03.2016 № 1073-VIII.

Постанови Кабінету Міністрів України:

1. «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2022 р. № 472 та затвердження Порядку використання коштів з рахунка для задоволення потреб культури, мистецтв, креативних індустрій, охорони і збереження культурної спадщини, культурних цінностей, підтримки суб'єктів у сфері медіа» від 17.05.2022 № 616;

2. «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» від 06.02.2019 № 72;

3. «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 72» від 30 травня 2025 р. № 632;

4. «Про затвердження Порядку створення резерву працівників сфери культури та інформаційної сфери для роботи на деокупованих територіях України» від 20.08.2024 № 942;

5. «Програма Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»» від 17.08.2011 № 956;

6. «Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів» від 17 березня 2004 р. № 326 та інші.

Розпорядження Кабінету Міністрів України:

1. «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» від 15.05.2013 № 386-р;

2. «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 13.12.2010 № 2250-р;

3. «Про затвердження плану заходів з виконання завдань, передбачених Законом України «Про Основні засади розвитку

інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» від 15.08.2007 № 653-р;

4. «Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023–2025 роки» від 03.03.2023 № 190-р;

5. «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»» від 23.03.2016 № 219-р;

6. «Про схвалення Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках» від 28.03.2025 № 293-р та ін.

Наказ МКІП:

1. «Про затвердження Положення про Українську цифрову бібліотеку» від 08.08.2018 № 684;

2. «Про затвердження Порядку використання документів через обмінні бібліотечні фонди» від 31.10.2017 № 1131;

3. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо запровадження та функціонування розмовних клубів з української мови на базі бібліотечних закладів» від 02.08.2024 № 536;

4. «Про внесення змін до Типових правил користування бібліотеками в Україні» від 19.04.2017 № 340;

5. «Про затвердження Порядку відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань до Державного реєстру національного культурного надбання» від 14.06.2016 № 437;

6. «Про затвердження Порядку формування зведеного каталогу оцифрованих видань» від 25.05.2016 № 360;

7. «Типові правила користування бібліотеками в Україні» від 05.05.1999 № 275;

8. «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стратегічних і програмних документів стосовно розвитку культури на регіональному та місцевому рівні» від 31.05.2023 № 306 та ін.

Наказ Мінсоцполітики України «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення положень про структурні підрозділи з питань соціального захисту населення місцевих державних адміністрацій та організації діяльності територіальної громади у сферах соціального захисту населення та захисту прав дітей» від 31.07.2023 № 263-Н.

Наказ Укрдержархів «Про затвердження та впровадження Методичних рекомендацій з

підготовки Положення про архівний підрозділ державної наукової установи, музею та бібліотеки» від 31.07.2019 № 68».

Усі вищезгадані нормативно-правові акти охоплюють усі напрями діяльності бібліотеки як соціального інституту, слугують розвитку і підтримки законності і правопорядку у бібліотечній галузі. Передбачають відкритий доступ до інформаційно-бібліотечних ресурсів, захист авторських прав у системах пошуку документів, створення та розвиток інформаційно-бібліотечних ресурсів в інформаційному суспільстві. Вони також є основою для підтримки освіти та науки, збереження культурної спадщини та розвитку громади.

Наукова новизна роботи полягає в осмисленні ролі та місця бібліотеки в системі державного управління сферою культури.

Висновок. В умовах війни, функції бібліотеки як соціального інституту визначаються потребами суспільства, залежать від потреб суспільства та працюють для суспільства. Бібліотеки повинні забезпечити повну реалізацію прав громадян на оперативне отримання інформації та організації доступу до інформації, оптимально враховуючи інтереси окремої особи, соціальних груп та суспільства в цілому. Бібліотеки виступають інструментом реалізації державної стратегії, спрямованої на підвищення якості життя, освіти та культурного розвитку суспільства.

Запровадження на загальнодержавному рівні платформу Єдиного електронного ресурсу бібліотечних ресурсів, або «єдиний бібліотечний електронний ресурс» дозволить бібліотечній галузі трансформувати усі сегменти своєї діяльності, що призведе до розширення спектра бібліотечних ресурсів, продуктів та послуг для потреб користувачів, які не виходячи за межі однієї бібліотеки зможуть переглядати бібліотечні фонди інших бібліотек та користуватися ними. Відбудеться дотримання принципу загальнодоступності до бібліотечних фондів та трансформація бібліотечного обслуговування користувачів із внутрішнього до зовнішнього.

Література

1. Биркович Т. І. Бібліотеки у сучасному державотворенні. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі* : зб. матеріалів Восьмої міжнар. наук. конф., м. Київ, 15–17 трав. 2025 р. Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2025. Ч. 1. С. 44–45.

2. Биркович Т., Вільчинська І. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42–48.

3. Биркович Т. І., Курило В. І., Биркович О. І. Роль держави у формуванні інформаційної культури населення в умовах війни. *Інтернаука. Юридичні науки*. 2022. № 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-12-8453>.

4. Бруй О. Стратегія розвитку як основа управління бібліотекою. *Вісн. Кн. палати*. 2018. № 3. С. 36–40.

5. Великосельська О. М. Наукова бібліотека в інформаційному суспільстві. *Бібліотека в освітньому просторі. Інформаційне суспільство. Формування інформаційної культури* : інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області. Хмельницький : ХНУ, 2011. №11. 68 с.

6. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 7. Ст. 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: лютий 2025).

7. Кравець Л. О. Еволюція соціальної функції бібліотек України в умовах російсько-української війни. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарних наук у сучасному соціокультурному просторі* : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції аспірантів, здобувачів, магістрів (7–8 квітня 2023 р.). Київ : Вид. центр КНУКиМ, 2023. С. 193–197.

8. Лук'яненко Л. В. Електронний журнал як новий засіб наукової комунікації: бібліотечно-прикладний аспект. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra*. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5525> (дата звернення: лютий 2025).

9. Макаренко П. Д. Бібліотека та інтелектуальна власність. *Імперативи розвитку електронних бібліотек: pro et contra*. 2014. № 8. <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5714/1/Imperatives.pdf> (дата звернення: лютий 2025).

10. Матвійчук О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2010. №2. С. 155–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_2_34 (дата звернення: лютий 2025).

11. Палеха Ю. І. Інформаційна культура бібліотеки як відображення рівня її діяльності. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2019. Вип. 56. С. 201–206.

12. Побережна Т. І. Трансформація діяльності публічних бібліотек Поділля в умовах воєнного стану. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 56–62.

13. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 72 : Постанова КМУ від 30.05.2025 № 632. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2025-%D0%BF#Text> (дата звернення: лютий 2025).

14. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Роль бібліотеки як соціального інституту в розвитку інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 5–12.

15. Самохіна Ж. Елементи інформаційного маркетингу в системі електронних комунікацій. *Бібліотечний вісник*. 2025. № 1. С. 58–68.

16. Степченко М. Електронні бібліотечно-інформаційні ресурси НБУВ з питань державотворення у Україні: особливості формування. *Вісник Книжкової палати*: науково-практичний журнал. 2015. №1. С. 25–28.

17. Шевченко В. Б. Бібліотека у час формування громадянського суспільства. Книга в динаміці суспільних, політичних та ідеологічних процесів. 12: 109.

18. Химинець А. М., Прокопович Л. С. Там, де книга, там і моя держава" (волонтерська робота Наукової бібліотеки МДУ), 2023.

References

1. Byrkovych, T. I. (2025). Libraries in Modern State Building. Information, Communication and Knowledge Management in a Globalised World: Proceedings of the 8th International Scientific Conference, Kyiv, (15–17 May 2025). Kyiv, 44–45 [in Ukrainian].

2. Byrkovych, T., & Vilchynska, I. (2023). Information and Communication Activities of Libraries of Ukraine in the Conditions of War. Library Science. Documentation Science. Informology, 4, 42–48 [in Ukrainian].

3. Byrkovych, T. I., Kurylo, V. I., Byrkovych, O. I. (2022). Role of the State in Shaping the Information Culture of the Population in Wartime. International Scientific Journal 'Internauka'. Series: Legal Sciences, 12. <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2022-12-8453> [in Ukrainian].

4. Brui, O. (2018). Development Strategy as the Basis of Library Management. Bulletin of the Book Chamber, 3, 36–40 [in Ukrainian].

5. Velykoselska, O. M. (2011). Scientific Library in Information Society [in Ukrainian].

6. Law of Ukraine 'On Libraries and Library Work'. (1995). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].

7. Kravets, L. O. (2023). Evolution of Social Function of Ukrainian Libraries in the Context of the Russian-Ukrainian War. Topical Issues, Problems and Prospects for the Development of the Humanities in the Modern Socio-Cultural Space: Proceedings of the II All-Ukrainian Scientific and Practical Conference of

Postgraduate Students, Applicants, Masters (7–8 April 2023). Kyiv, 193–197 [in Ukrainian].

8. Lukianenko, L. V. (n.d.). Electronic Journal as a New Means of Scientific Communication: Library and Applied Aspect. Imperatives of Digital Library Development: Pro et Contra. Retrieved from <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5525> [in Ukrainian].

9. Makarenko, P. D. (2014). Library and Intellectual Property. Imperatives for the Development of Electronic Libraries: Pro et Contra, 8 [in Ukrainian].

10. Matviichuk, O. Ye. (2010). Library as a Socio-Cultural Institute: Educational and Upbringing Mission. Bulletin of the National Aviation University. Philosophy. Culturology, 2, 155–160. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnau_f_2010_2_34 [in Ukrainian].

11. Palekha, Yu. I. (2020). Information Culture of the Library [in Ukrainian].

12. Poberezhna, T. I. (2023). Transformation of the Activities of Public Libraries of Podillia under Martial Law. Library Science. Documentation Science. Informology, 4, 56–62 [in Ukrainian].

13. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 632 of 30 May 2025 'On Amendments to the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 72 of 6 February 2019'. (2025). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/632-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

14. Rzhеuskyi, A. V., & Kunanets, N. E. (2023). Role of the Library as a Social Institution in the Development of Information Security. Library Science. Documentation Science. Informology, 3, 5–12 [in Ukrainian].

15. Samokhina, Zh. (2025). Elements of Information Marketing in the System of Electronic Communications. Library Bulletin, 1, 58–68 [in Ukrainian].

16. Stepchenko, M. (2015). Electronic Library and Information Resources of the NBUV on State Building in Ukraine: Features of Formation. Bulletin of the Book Chamber, 1, 25–28 [in Ukrainian].

17. Shevchenko, V. B. (2018). Library in the Time of Formation of Civil Society. The Book in the Dynamics of Social, Political and Ideological Processes. Kyiv [in Ukrainian].

18. Khymynets, A. M., & Prokopovych, L. S. (2023). Where the Book Is, There Is My State (Volunteer Work of the Scientific Library of Mukachevo State University) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.05.2025
Отримано після доопрацювання 12.06.2025
Прийнято до друку 19.06.2025